

UTSTÄLLNING PÅ KULTURHISTORISK GRUND.

En återblick.

A v

SIGURD ERIXON.

Den utställning, som 1923 avhölls i Göteborg, skiljer sig i mångt och mycket från den, som 1930 skall gå av stapeln i Sveriges huvudstad. I motsats till den senare var den planlagd som en kulturhistorisk utställning, vartill så småningom lades bland annat även moderna industriexpositioner. Även genom sin betydligt större omfattning skiljer den sig från Stockholmsutställningen av i år.

Göteborgsutställningen har fått talrika efterföljare både inom och utom Sverige och icke minst i våra landsortsstäder. Det har genom dessa kulturhistoriska expositioner och de undersökningar de förorsakat gjorts en stor och betydande insats även på de vetenskapliga och museala områdena. Då ett avbrott av denna svenska tradition nu göres med Stockholmsutställningen, torde det vara berättigat att med några ord precisera, vad Göteborgsutställningen gjort och hur arbetet bedrevs, detta dock framför allt därför, att det torde ha praktiskt intresse för modernt musei- och forskningsarbete. Det blir emellertid icke någon allsidig redogörelse. Jag nöjer mig med att här skildra hur saken förbereddes och genomfördes inom de avdelningar jag förestod. Och jag har ansett mig böra göra detta genom att publicera det huvudsakliga innehållet i det föredrag jag höll sommaren 1923 vid Skandinaviska museiförbundets möte i Göteborg. Detta föredrag har nämligen genom en serie missöden, som även drabbat själva protokollen från samma möte, kommit att förbli otryckt. Någon samlad redogörelse har ej heller ännu utkommit rörande utställningen, ja, icke ens

ett planschverk. Utställningens kulturella och vetenskapliga insatser ha härigenom liksom på grund av de ekonomiska förluster, som Göteborgs stad gjorde, icke blivit utnyttjade, även om de genom att inspirera andra — även museer — utövat ett betydande inflytande.

Våren 1918 erhöll jag i uppdrag att uppgöra plan för de hantverks- och industrihistoriska avdelningarna vid Göteborgs jubileumsutställning, vilket också skedde efter omfattande arkivaliska forskning och i samråd med generalkommissarien Harald Adelsohn. Till en början var det meningen, att dessa avdelningar skulle sammanföras, men det visade sig snart, att en fullständig uppdelning borde göras. Gränsen dem emellan är ju i verkligheten flytande, men som industri betraktas här det, som enligt praktiska och traditionella synpunkter räknats dit eller som åtminstone bildat utgångspunkter för en senare industriell utveckling. Då inga förundersökningar i fältet förut voro gjorda, måste planläggningen ske på ganska osäkra premisser, och i första hand föreslogos omfattande inventeringar av städerna och landsbygden i västra Sverige. Enligt den plan, som jag framlade, kunde insamlingen icke begränsas till Göteborgs stad med omnejd utan måste av historiska och praktiska skäl utsträckas till Göteborgs uppland, vilket begrepp dock skiftat, om man tar hänsyn till förhållandena inom olika brancher.

Vad nu först *hantverket* beträffar, inrymdes under denna grupp även allmogens verktyg inom sådana slöjder och näringar, som verkligen erhållit hantverksmässig utveckling. Härigenom erhöles en fast etnografisk stomme, i vilken det egentliga stadshantverket kunde infogas under utvecklingshistorisk synvinkel. I första hand borde häradena omkring Göteborg och de orter, som stått i intimare ekonomiskt samband med staden undersökas, men i andra hand även övriga delar av Bohuslän, Västergötland, Dalsland och norra Halland. I fråga om städerna borde främst sådana medtagas i vilka hantverkarna under skratiden lytt under ämbetena i Göteborg. Detta gällde särskilt Bohusläns städer men också Kungsbacka, Varberg, Alingsås, Borås, Ulricehamn, Vänersborg, Lidköping, Mariestad och Skara. I den mån det senare bleve nödvändigt, finge materialet kompletteras från övriga västsvenska städer samt från Småland och i nödfall även andra orter,

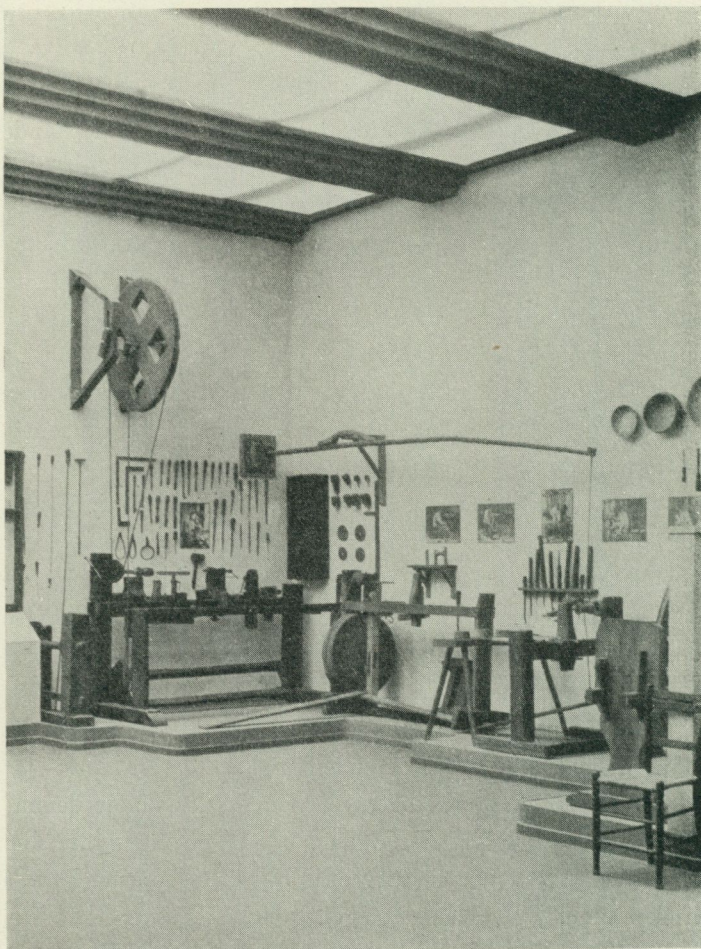

Fig. 1. Rum 66. Trähandverk: lands- och stadssvarveri, längst till höger skålsvarvning. Utställning av verktyg, halvfabrikat och fotografier i förstoring. (Hantverksavd.)

försåvitt verktygen och arbetsmetoderna i västra Sverige med visshet överensstämt därmed. Planen upptog också framtida publicering av materialet, vari de olika slöjdernas och hantverkarnas utbredning i västra Sverige skulle klargöras och Göteborgs inflytande därpå eller beroende därav skulle fastställas.

I anslutning härtill sattes undersökningar i gång i fältet sommaren 1918. Detta skedde i kombination med mina för Nordiska museet

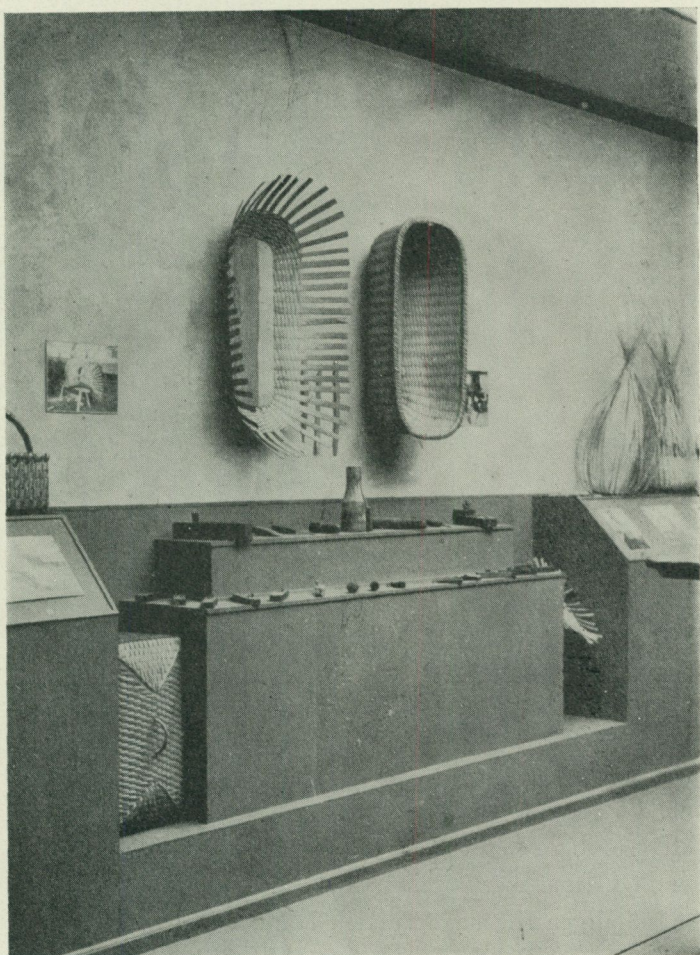

Fig. 2. Rum 54. Korgmakeri. Utställning av redskap, halv- och helfabrikat samt arbetsbilder i fotografi. (Hantverksavd.)

bedrivna byundersökningar. Tvenne expeditioner utsändes, vardera om tre man och bestående av en kulturhistoriker och två arkitekter. Den ena expeditionen bereste Bohuslän och norra Halland, den andra Västergötland. Ett rikt material insamlades på detta sätt rörande allmogekulturen, bebyggelsen, slöjder och hantverk och gav en första överblick av vad området kunde ge. Den direkta skörden av redskap blev visserligen ej så stor, men så mycket mera vanns i erfarenhet och

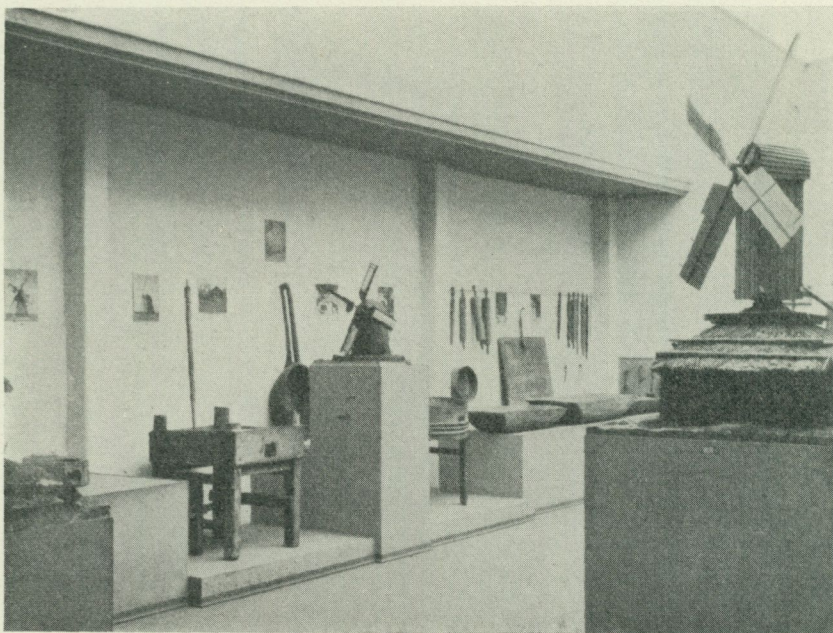

Fig. 3. Rum 48. Mjöltnare och bagare. Hall med utställning av originalföremål, modeller och fotografier. (Hantverksavd.)

detaljkonst, varjämte adresser på olika slags yrkesutövare satte oss i stånd att senare återkomma till dessa och bedriva insamlingen på effektivt sätt. Den av deltagarna, som mer än andra visade sig fallen för just denna verksamhet, anställdes som föreståndare vid avdelningen, nämligen fil. mag. Torsten Lenk, vilken förut utbildats vid Nordiska museet. Till hans hjälp anställdes vidare under våren 1919 en assistent, kand. Gösta Montell, vilken också förut undergått utbildning vid Nordiska museet. Under de 4 följande somrarna och tidvis även under andra årstider bereste nu avdelningens tjänstemän hela det område, som ovan skisserats, och inventerade städer och landsbygd samt Göteborgs stad med det resultat, att antalet föremål, som av utställningen inköpts eller erhållits som gåvor och lån från privata, nu uppgår till omkring 7,000 nummer, vartill komma cirka 700, som inlånats från västsvenska museer och Nordiska museet. Endast $\frac{3}{4}$ härav har nu kunnat utställas. Det övriga är magasinerat. En särskild

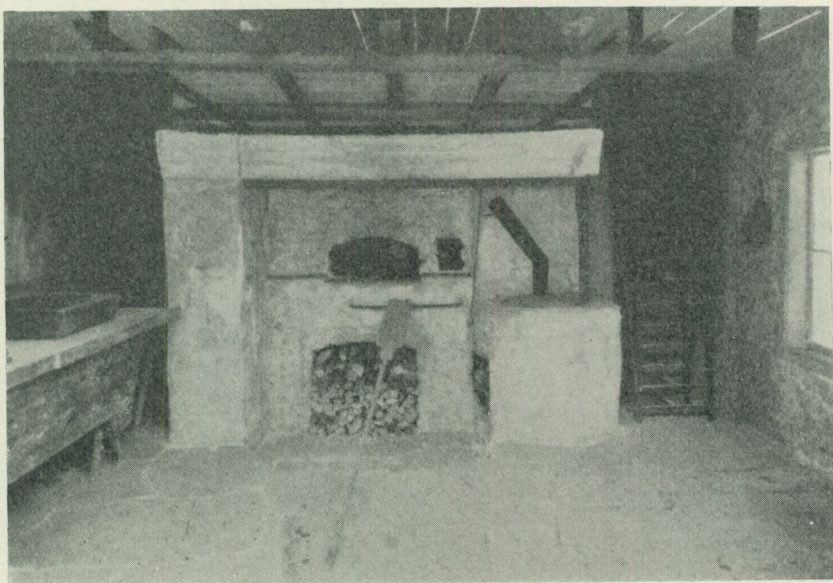

Fig. 4. Parti av rum 48 med rekonstruerad interiör av stadsbageri från Mariestad.
(Hantverksavd.)

inventering igångsattes av museerna. Härför och för fortsatta uppmätningar av byggnader och verkstäder, delvis också för insamlingsarbetet, har tidvis extra personal anlitats. Det förtjänar också att nämnas, att hantverkarna själva så småningom blivit intresserade och på olika sätt biträtt oss i vårt arbete. Utan en sådan hjälp hade för övrigt mycket varit omöjligt. Sammanlagt äro nu ett femtiotal yrken representerade, utställda i 22 salar, jämför fig. 1—4. Härtill komma skråhallen, ägnad åt yrkenas organisationshistoria, hantverkets gård med sina anläggningar samt en västgötsk väderkvarn, som uppsatts invid Nöjesfältet på Liseberg. Allt som allt är denna avdelning den största i den rent historiska gruppen på utställningen. Om avdelningen sålunda med full rätt kan karakteriseras som stommen till ett verkligt hantverksmuseum, beror detta icke enbart på de här sammanförda föremålen. Detta material kompletteras nämligen med en serie demonstrationsobjekt av olika slag, ägnade att på ett populärt och lättfattligt sätt undervisa publiken om själva arbetsmetoderna. Härtill kommer det omfattande arkivaliska materialet i ett särskilt rum. Bland demon-

Fig. 5. Rum 79. Interiör av hallen för sjömalmsupptagning, hytt drift, gjutning m. m. Utställning av maskiner och redskap i original, modeller och bildmaterial i form av ritningar, kolteckningar och fotografier. I bakgrunden textilhallen. (Industrihist. avd.)

strationsobjekten må först nämnas de serier av halvfabrikat, som insamlats under ganska stora svårigheter, men nu ge en konkretare bild av framställningssättet inom olika yrken än vad man är van vid på våra museer. Anordnandet av utställningen, varpå jag dock ej här går närmare in, har med få undantag skett i små rum för att så långt som möjligt undvika hopblandning av olika yrken i samma sal. I flera fall ha dessa anordnats som verkstadsinteriörer, fig. 4, i övrigt som vanliga utställnings- eller monterrum, fig. 1—3. Fotografier ha i stor utsträckning utnyttjats och ge en föreställning om de olika faserna i arbetssättet, fig. 1—3. För att ytterligare konkretisera framställningarna ha modeller tillverkats, såväl av hela verkstäder som enskilda detaljer, fig. 3. Inom denna liksom inom industrihistoriska, allmog- och fiskeriavdelningarna har en hel stab av modellmakare varit verksam. De ha arbetat under en följd av år i direkt anslutning till de modelltyper, som började tillverkas av artisten David Ljungdahl för Nordiska

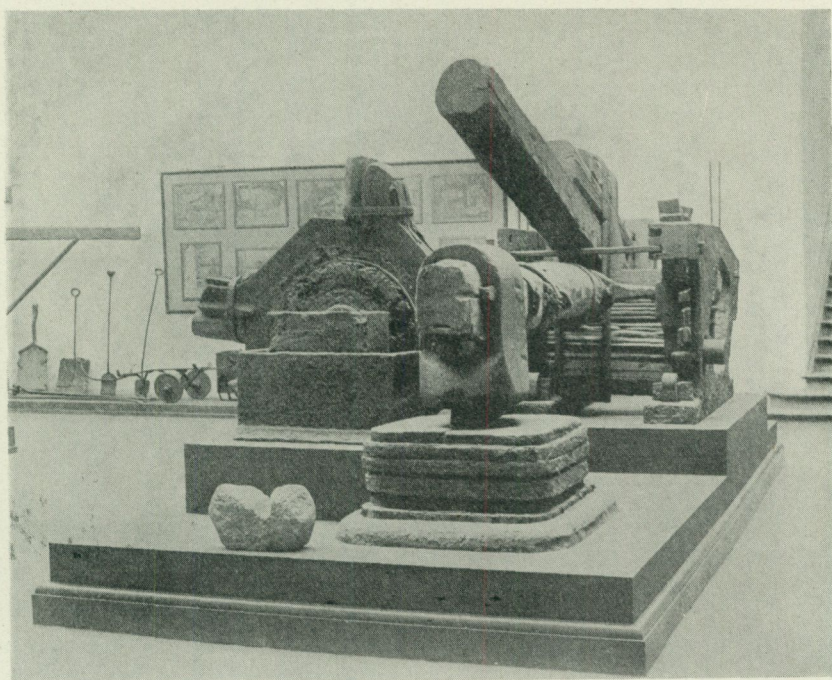

Fig. 6. Rum 80. Järnets bearbetning till smidbart järn samt manufakturering. I denna hall utställning av härd och hammare i verkstadsmässig uppställning, modeller, redskap, kolteckningar och fotografier. (Industrihist. avd.)

museet. Denna kan således sägas ha bildat skola här i Göteborg och eleverna ha icke legat lärofadern efter. Principen vid dessa modellbyggen har varit att med stöd av ingående uppmätningar och fotografier avbilda verkligt existerande anläggningar på ett konstnärligt och illusoriskt sätt med framhävan av såväl ålderns patina som med antydning om den verkliga miljön. Endast i nödfall och undantagsvis ha rena rekonstruktioner gjorts. Härigenom har modellbyggandet blivit ett räddningsarbete, varigenom exakt bildmaterial av försvinnande anläggningar räddas åt framtiden. För hantverksavdelningen ha sålunda av 3 modellmakare utförts ett antal av 12 modeller.

År 1921 togs ännu ett steg för att lösa problemet att i detalj illustrera arbetsmetoderna och samtidigt bevara kunskapen därom åt eftervärlden. Genom samverkan med A.B. Svensk Filmindustri påbörjades nämligen sagda år en upptagning av filmer över ålderdomliga yrken

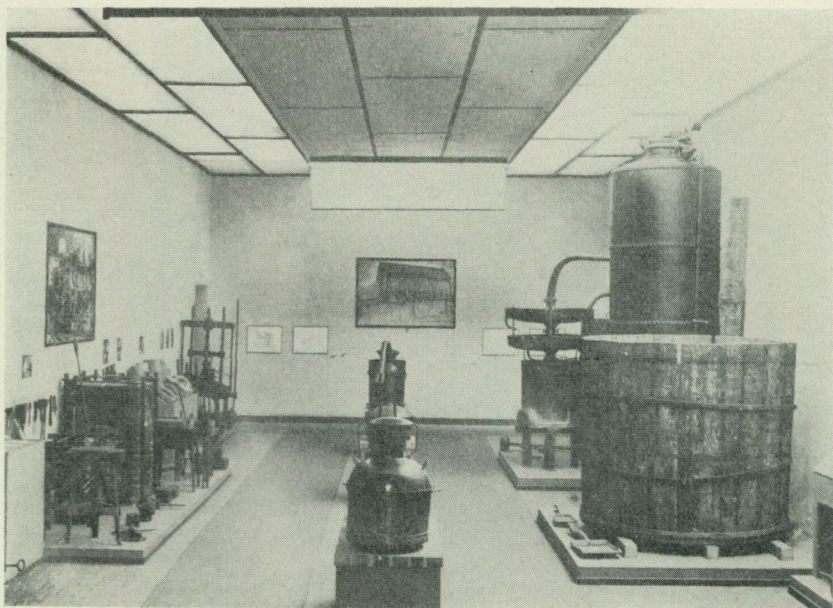

Fig. 7. Rum 82. Brännvinsbränning (till höger och i mitten) samt glasindustri (till vänster). Utställning av maskiner i verkstadsmässig uppställning och kombination samt av redskap och bildmaterial. (Industrihist. avd.)

och detta arbete pågick detta och följande år under amanuensen Lenks ledning, varigenom avdelningen för närvarande äger 21 ganska omfattande filmer.

För övrigt har arbetet inom avdelningen bedrivits såsom vid ett modernt museum. Liggare har förts över föremålen och plåtmaterial, och lappkatalog har upprättats. Arkivet består i övrigt av en omfattande samling fotografier, ritningar, uppmätningar och beskrivningar. Vid alla undersöknings- och insamlingsresor ha avbildningar och anteckningar gjorts, och detta material har endast delvis kunnat utnyttjas i själva utställningsrummen utan är att räkna som en vetenskaplig grundfond, som utställningen lämnar efter sig och som eventuellt kommer att publiceras efter dess slut. För att emellertid göra det tillgängligt för närmare intresserade finnes det upplagt i avdelningens studierum, en inrättning, som på mitt förslag införts vid ett flertal av utställningens avdelningar och vari sådant arkiv- eller bildmaterial in-

Fig. 8. Interiör av rum 88. Hall för skogsbruk, trä- och tapetindustri med utställning av verktyg och maskiner i original, modeller av anläggningar på land och i stad samt fotografier. (Industrihist. avd.)

rymts, som av praktiska eller estetiska skäl måst hållas borta från utställningssalarna.

För konservering av föremålen ha 3 konservatorer varit anställda vid avdelningen, vilka rengjort, lagat, insmört och hopsatt verktyg och maskiner, och det torde vara få museer i Sverige, som ha nedlagt så mycket arbete och kostnader på denna sida av saken, som här har skett. På utställningens bekostnad ha slutligen avdelningens tjänstemän satts i tillfälle att göra omfattande studieresor i olika länder i Europa, vilket för övrigt även gäller flera andra avdelningar.

För den industrihistoriska avdelningens vidkommande voro utsikterna ursprungligen ännu mörkare än för hantverket. Ingen verklig erfarenhet fanns samlad om tillståndet på detta område, och vad som förelåg i museerna var ytterst obetydligt. Därtill kom, att alla visste, att en kraftig nedskrotning pågick sedan krigets början både på grund av svår metallbrist och det kraftiga industriella uppsvinget, som med-

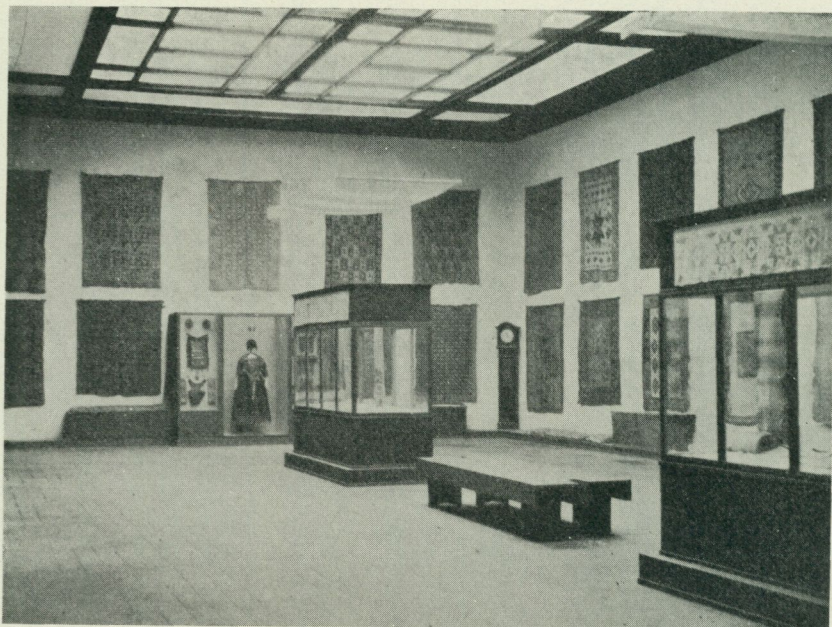

Fig. 9. Rum 40. Hall för »Allmogetextilier och dräkter». Sparsam användning av möbler som komplement och utfyllnad. Dräkter och småföremål i glasmontrer. (Allmogeavd.)

förde omdaningar på alla områden. Det fanns således ingen annan utväg än att på samma sätt som inom den hantverkshistoriska avdelningen sätta i gång en allmän inventering av området och således följa den etnologiska metoden. Härvid fixerades Göteborgs uppland så, att detta i allmänhet omfattade Västergötland, Bohuslän och Norra Halland utom beträffande järn och trä, där även Dalsland, Värmland och delar av Bergslagen medräknades, emedan dessa bygders järnbruk och trähantering stått i den intimaste ekonomiska och samfärds-mässiga kontakt med Göteborg. Så småningom visade det sig med hänsyn till materialets förekomst också här nödvändigt att även medräkna Småland, där äldre industrier kvarlevat kraftigare än på andra håll. Dessutom ha kompletteringar gjorts även på andra ställen i Sverige, särskilt med hänsyn till att annars mycket viktigt material skulle komma att förfaras. År 1918 påbörjades arbetena, och en tjänsteman anställdes. Det visade sig emellertid, att uppgiften krävde större ap-

Fig. 10. Del av en sida i »Lantbrukets gård» med utställning av årdar och plogar. I övrigt visades här i gårdens sidogallerier verktyg för jordens bearbetning, sådd och skörd samt fordon, i svalgångar påselning, kreatursskötsel, jakt m. m. (Allmogevd.)

parat, och vid årsskiftet 1920 omorganiserades avdelningen och fördelades i 2 arbetssektioner, den ena omfattande järn, papper och socker, den andra övriga industrier. Till föreståndare för den första sektionen utsågs löjtnant Nils Åkerhielm, för den andra löjtnant Torsten Althin. Till deras hjälp engagerades en assistent, kand. Sigvald Linné. Alla dessa fingo dessförinnan en tids utbildning vid Nordiska museet. På våren 1920 återupptogs arbetet med denna tredubblade kraft, och avdelningens tjänstemän reste i ur och skur inom var sina rayoner. På sommaren anordnades dessutom en allmän översiktsrazzia inom hela det västsvenska gebitet. Tre expeditioner, vardera om 2 man, studerande vid Tekniska högskolan, utskickades och bereste med motorcyklar var sitt distrikt. Resultatet blev som inom hantverket: en fast grundval för det fortsatta arbetet och en detaljerad lokalkännedom samt slutligen ett respektabelt bild- och uppteckningsmaterial. Insamlingen i Bergslagen sköttes nu och senare av Åkerhielm. Senare

Fig. 11. Rum 38: Hall för »Bebyggelse och byggnadskultur». Väggmålningar med byplaner, demonstration av by- och gårdsanläggningar samt hustyper genom modeller, kolteckningar och fotografiska förstoringar. (Allmogeavd.)

berörde hans arbete mera pappers- och sockerbruksindustrierna. Ledningen av arbetet i övrigt skedde genom Althin, vilken särskilt fick att syssla med textilindustrien och oljeslagerinäringen. Motsvarande uppgifter utfördes på andra områden av assistenten Linné. Under 1920 och 1921 drevs insamlingen på detta sätt i forcerat tempo, och vid ingången av 1922 kunde därför en sammanslagning åter göras, varvid ledningen av avdelningen lades i Althins hand. Vid olika tillfällen användes också extra personal, så t. ex. anlätades arkitekter i och för uppmätning av industrianläggningar. En hel stab av intresserade privatpersoner, såväl disponenter som ingenjörer, verkmästare och arbetare ha med stor beredvillighet medverkat, ofta utan någon som helst ersättning.

Dessa undersökningar liksom inköp och transport av föremål ha dragit stora kostnader. För att lätta utställningens egna utgifter föreslog jag därför redan i det ursprungliga programmet, att vissa indu-

strier eller sammanslutningar borde inbjudas att själva anordna och bekosta sina branschers historia mot rätt att i samband därmed även belysa sin moderna produktion. Visserligen var exportavdelningen då ännu icke beslutad, men även sedan denna tillkommit borde sådana monografiska framställningar bli till båtad för båda parterna. Tyvärr kom nu den stora ekonomiska krisen emellan, men icke desto mindre kunde tanken delvis realiseras. Sålunda har Svenska Sockerfabriksaktiebolaget helt bekostat sockerindustriens historia på utställningen, och på samma sätt har Svenska skofabrikantföreningen anskaffat allt material för belysning av sin branschs utveckling. Slutligen ha textilindustriföreningarna i Göteborg och Borås ställt avsevärda summor till utställningens förfogande för att ge denna för västra Sverige så utmärkande näringsgren en representativ karaktär.

I övrigt har avdelningen förts fram efter i huvudsak samma linjer som den hantverkshistoriska. Utställningen omfattar 16 rum, fig. 5—8, samt en anordning i form av järngruva och ett studierum. Som resultat av de ingående undersökningarna i fältet och arkiven äger utställningen själv ett arkiv av upppteckningar, fotografier, ritningar och uppmätningar, allt tillgängligt i avdelningens studierum. Föremålen ha registrerats och lappkatalogiserats, och en sådan illustrerad lappkatalog har även upprättats över andra svenska museers industrihistoriska bestånd. Modellmakarstaben inom avdelningen har tidtals uppgått till 5 man, och icke mindre än 30 modeller ha utförts av vilka flera synnerligen detaljerade och dyrbara. Rekordet slås dock i detta hänseende av en här för första gången utställd men för Nordiska museet tillverkad modell av Ljusne masugn i Hälsingland. Den är utförd av David Ljungdahl. Början till ett industrihistoriskt friluftsmuseum har vidare gjorts på Liseberg, där ett helt gammalt pappersbruk och en spiksmedja uppförts. I närheten av dem har pappersindustriens historia exponerats i en särskild byggnad.

Samtidigt med hantverket började också den äldre industrien att filmas, och ett tiotal sådana filmer äro nu tillgängliga. Slutligen må nämnas, att 3 konservatorer varit verksamma inom denna avdelning. En icke obetydlig del av materialet har måst magasineras.

Inför de omfattande samlingar av gamla föremål, modeller, bygg-

nader och arkivalier, som sålunda sammanförts inom de båda nu berörda avdelningarna, fråga sig säkert de flesta: vad skall bli därav efter utställningen. Denna fråga är ännu olöst, men det torde icke vara ur vägen att här inför Nordens samlade museimän uttala den nästan självklara slutsatsen, att ett tekniskt museum borde inrättas i landet, här eller i Stockholm och att det redan samlade materialet borde ingå som stomme däri. Detta underlättas av att mycket av vad som här finnes, har blivit skänkt till utställningen under förbehåll, att ett tekniskt museum kommer till stånd.

Om övriga avdelningar, som arbetet efter samma eller liknande metoder, som de nämnda, skall jag fatta mig kortare.

Allmogearvdelningen, som faller under historiska utskottet — de föregående ha haft sina särskilda utskott — planlades av intendenten Axel Nilsson, varefter amanuens Lenk och jag sedan 1920 fått hand om densamma. Den avser att belysa folkkulturen i de västsvenska landskapen och omfattar således Västergötland, Halland, Bohuslän och Dalsland. I anslutning till den ursprungliga planen ha inga konsekvent genomförda insamlingsrazzior gjorts, utan meningen har från början varit att huvudsakligen bygga denna utställning på lån i museer med västsvenskt material. Icke desto mindre gjorde emellertid amanuens O. Thulin 1918 en insamlings- och avbildningsresa i Västergötland, varvid en betydande samling jordbruksredskap anskaffades, och året 1920 bereste intendenten friherre Erland Nordenskiöld Dalsland och hemförde en högst representativ samling dalsländska etnografika. Vid olika tillfällen ha också amanuens Lenk och assistenten Gösta Montell — vilken senare varit fäst både vid hantverks- och allmogearvdelningarna — gjort spridda förvärv. Avdelningens huvudbestånd utgöres dock alltjämt av inlånade föremål. För att möjliggöra denna inlåning igångsatte jag 1920 en ingående inventering av de västsvenska museerna, varibland Göteborgs Museum, vartill särskilt personal anlätades. En omfattande lappkatalog uppgjordes härvid över dessa museers allmogeföremål, i den mån dessa föllo inom utställningens intressesfär.

Det är framförallt genom 3 specialgrupper avdelningen ger en mera djupgående och ny bild av det västsvenska området. Dessa grup-

per äro 1) lantbruk, 2) textilkonst och 3) bebyggelse. Textilavdelningen har sammanförts efter ingående forskningar och mångfaldiga resor av amanuensen fröken Vivi Sylvan, fig. 9. Materialet är nästan helt och hållet lånat från museer, hemslöjdsföreningar och enskilda. Jordbruksredskapen återfinnas på lantbrukets gård, fig. 10. Bebyggelseavdelningen är frukten av ett ingående forskningsarbete och då den är skäligen ensamstående i sitt slag, kan det vara av intresse att redogöra för hur den tillkommit. Detta arbete har blivit ett led i mina byundersökningar och vid de 2 expeditioner om vardera 3 man, som 1918 utsändes från hantverksavdelningen, insamlades ett högst betydande material angående byar, gårdar och byggnader i Västergötland, Bohuslän och norra Halland. Samma år gjorde amanuens Thulin en vacker skörd av fotografier i Västergötland. Följande år fortsattes arbetet med en byundersökningsexpedition på 3 man i Dalsland, i samverkan med Nordiska museet. Sommaren 1920 utsändes en ny expedition om 3 man till förut mindre berörda delar av det västsvenska området. Senare har arbetet varje sömmar kompletterats med längre eller kortare resor av avdelningens tjänstemän och mera tillfälligt anlita-de arkitekter. Materialet utställes till en begränsad del i en större hall, fig. 11, i övrigt i ett studierum. En serie i hallen utställda värdefulla modeller ha också utförts för allmogeavdelningen. Av dessa framställa två gårdsanläggningar och en en hel by.

Bebyggelsehistoriska undersökningar ha emellertid icke varit inskränkta till allmogeavdelningen. År 1920 erhöll jag av fiskeriutskottet i uppdrag att även utföra sådana bland fiskarbefolkningen i Bohuslän, och i anledning därav utsändes en expedition på 3 man, som for från fiskläge till fiskläge och mätte, fotograferade och antecknade. Arbetet fortsattes även följande år med en tvåmannalexpedition. Materialet finnes utställt i sjöfartsavdelningens studierum, och i anslutning därtill utfördes senare en serie modeller för fiskeriavdelningen av samma slag, som de förut omtalade. Som komplettering härtill anordnades en interiör av en tvårummig fiskarstuga. Arbetet inom denna avdelning har skötts av amanuensen Karl Rencke, som ock en tid medarbetade vid bebyggelseundersökningen i Bohuslän. Fiskeriavdelningens samlingar ha hopförts efter rent etnografisk metod, och denna

avdelning är nu landets mest betydande i sitt slag. Här ha också gjorts modeller likaväl som filmer. Amanuensen Rencke har även medhunnit att publicera ett större verk om dessa forskningar och det material, som därvid sammanbragts. — Lyckligtvis synes denna avdelnings framtid vara säkrad, då den kommer att ingå i Göteborgs blivande stora sjöfartsmuseum.

Utställningens insatser på det etnologiska området äro emellertid icke slut med vad här har anförts. Med viss rätt kunde man även räkna hit flera andra av de historiska och delvis också de kommunala avdelningarna, men jag skall här nöja mig med att anföra ett par fall, där utställningen givit vår etnologiska forskning en handräckning även utanför vårt eget lands gränser. I samverkan med Nordiska museet har således en omfattande insamling av föremål gjorts i Svensk-Estland, och det material, som därvid av amanuensen Ernst Klein hopfördes, utställes på den utlandssvenska avdelningen. Senare har på liknande sätt en värdefull kollektion inköpts i Österbotten och uppställts inom samma avdelning genom medverkan av professor Gabriel Nikander i Åbo. Båda dessa grupper fylla ett länge känt behov i våra museer. Nordiska museet kommer efter utställningen att övertaga det östsvenska materialet.

Det är en viktig sida av utställningens verksamhet, som jag hittills blott i förbigående berört, och detta gäller dess publikationer. Orsaken är den, att publikationsfrågan i stort sett ännu är olöst för de etnologiskt arbetande avdelningarna om man bortser från de visserligen många men dock helt summariska vägledningar, som utarbetats för varje avdelning. Man får hoppas, att saken upptages igen efter utställningens slut ty såsom förhållandena hittills gestaltat sig, står publiceringen av materialet inom dessa grupper i en kuriös proportion till de väldiga vetenskapliga förarbetena.

Så långt föredraget.

Som bekant har ingen publicering av utställningsmaterialet från Göteborgsutställningen skett, vad beträffar hantverk, industrihistoria och allmogekultur. De vunna resultaten ha tillgodogjorts eller torde komma att utnyttjas ändå i andra sammanhang. Det har synts mig lämpligt att erinra härom nu, ty onekligen får en utställning, om den

kan positivt hjälpa även det vetenskapliga arbetet i landet, ett värde utöver det, som kan avläsas i siffror eller i den konstnärliga eller mekaniska produktionens förbättring. Det viktigaste är i första hand givetvis insamlingen och bearbetningen, icke publiceringen. — Frågan om ett industrihistoriskt museum har lösts i Stockholm, ej i Göteborg. Erfarenheterna från Göteborgsutställningens industrihistoriska avdelning ha dock kunnat tillgodogöras därigenom att uppgiften som ledare för det nya museet lagts i händerna på avdelningens förutvarande föreståndare.

Illustrationerna i uppsatsen äro utförda efter fotografier av amanuensen Torsten Lenk och dåvarande amanuensen Torsten Althin.

ZUSAMMENFASSUNG.

SIGURD ERIXON: Ausstellung auf kulturgeschichtlicher Grundlage. Ein Rückblick.

Die Stadt Göteborg beging im Jahre 1923 die Dreihundertjahrfeier ihrer Gründung durch eine grosse Ausstellung auf kulturgeschichtlicher Basis.

Obwohl das dabei eingesammelte Material bisher nicht hat veröffentlicht werden können, hat diese Ausstellung doch eine solche Bedeutung für die museale Wissenschaft in Schweden gehabt, dass ein Hinweis darauf wohl angebracht ist. Verf. veröffentlicht hier einen bisher ungedruckten Bericht aus dem Sommer 1923 über die Organisation der von ihm geleiteten Abteilungen.

Was das Handwerk betrifft, wozu auch das bäuerliche Handwerk gerechnet wurde, so wurden Städte und Land in dem Gebiet Westschwedens, das in engerem wirtschaftlichem Zusammenhang mit Göteborg gestanden hat (die Landschaften Wästergötland, Nordhalland, Bohuslän und Dalsland), untersucht. Auf Expeditionen, die zunächst rekognoszierender Art und mit des Verf.'s für Rechnung des Nordiska Museet betriebenen Besiedelungsuntersuchungen verbunden waren, wurden gegen fünfzig Handwerke untersucht. Die Arbeit wurde unter durchaus musealen Formen betrieben (Katalogisierung, Photographierung, Messung, Filmung, Arbeitsbeschreibung usw.).

Für die industriegeschichtliche Abteilung wurde in ähnlicher Weise eine Inventarisierung in dem Hinterlande Göteborgs (Wästergötland, Bohuslän, Nordhalland und, was Eisen- und Holzindustrie betrifft, auch Dalsland, Wärmland und Bergslagen) durchgeführt; da auf diesem Gebiet äusserst wenig gesammelt und seit dem Weltkriege Mengen von alten Maschinen eingeschrottet worden sind, so wurden die Expeditionen auch auf andere Teile des Landes ausgedehnt, vor allem auf Småland, um von Ver-

nichtung bedrohtes Material so viel wie möglich zu retten. Die Arbeit für diese Abteilung und die Einrichtung derselben geschahen in ähnlicher Weise wie bei der Handwerksabteilung. Ihre umfangreichen Sammlungen von Gegenständen, Modellen, Photographien und Archivalien sind magaziniert. Die Akademie für Ingenieurwissenschaft in Stockholm hat jedoch den Gedanken eines technischen Museums in der Hauptstadt verwirklicht, wobei die Erfahrungen der Ausstellung auf diesem Gebiete verwertet worden sind.

Die bäuerliche Abteilung verfolgte den Zweck, die volkliche Kultur in den Landschaften um Göteborg herum (Wästergötland, Halland, Bohuslän, Dalsland) zu beleuchten. Ihre Hauptbestände bildeten aus Museen entlehene Gegenstände. Auf einigen Gebieten gab die Abteilung ein neues tiefgehendes Bild von dem westschwedischen Gebiet dadurch, dass wichtige Felduntersuchungen ausgeführt wurden, nämlich was Landwirtschaft, Textilkunst und vor allem Besiedelung betrifft.

Nach rein ethnographischer Methode wurden auch die Sammlungen der Fischereiabteilung zusammengebracht, die sich nunmehr im Göteborger Schiffahrtsmuseum befinden.

Zu den Leistungen der Göteborger Ausstellung auf dem ethnologischen Gebiet gehört es schliesslich auch, dass eine wertvolle vergleichende Sammlung Ethnographica aus den schwedischen Siedelungen in Estland und Finnland (Landschaft Österbotten) in der auslandsschwedischen Abteilung zusammengestellt wurde; sie ist dann vom Nordiska Museet übernommen worden.

Auf der Ausstellung umfasste die Handwerksabteilung 22 Räume und die industriegeschichtliche Abteilung 16 Säle, ausser einigen Schaustellungen im Freien. Von museumstechnischem Interesse war die Anordnung des ausgestellten Materials. Man blieb nicht bei der typologischen Gruppierung stehen, sondern durch werkstattmässige Aufstellungen der Geräte (teilweise ganze Werkstattinterieurs), ergänzt durch Ausstellungen von Halb- und Ganzfabrikaten sowie durch Arbeitsbilder in Photographie, versuchte man ein konkretes Bild von der Arbeitsweise in den verschiedenen Handwerken zu geben. Das bei den Felduntersuchungen zusammengebrachte Bilder- und Notizenmaterial war in besonderen Studienzimmern dem interessierten Publikum zugänglich gemacht.
